

Грюнбаум “адекват эмас”, деб айтганлар. Питер Медавар эса, унинг психоанализини “каллоблик” дея атаган. Карл Поппер эса, Фрейд назариясини ғайри илмий деган [13, С.62].

Хозирги даврда ҳам Фрейд ғояларини танқид қилувчилар етарлича. Аммо олимнинг ғояларини қўллаб-қувватловчилар ҳам топилади.

Назариялари жуда ғалати, зиддиятли бўлишига қарамай, Зигмунд Фрейд

этнографик ва антропологик материалларни рухий-психологик жиҳатдан чуқур таҳлил қилган ва бу борада ўз гипотезаларини қўрқмай илгари суриб асослашга ҳаракат қилган дастлабки психиатрдир. Унинг ғоялари ҳозиргача файласуфлар, этнологлар, маданиятшунослар, психологлар орасида қизгин баҳс-мунозаралар мавзуси бўлиб келмоқда.

Адабиётлар:

1. Анцыферова Л.Н. К проблеме изучения исторического развития психики// История и психология. – Москва, 1971 – С. 80-81.
2. Биография Зигмунда Фрейда // <https://ria.ru/20160506/1426264745.html>
3. Бойдадаев, А. Т. Психоанализда онгсизлик концепцияси ҳақида // <https://moluch.ru/archive/335/74746/> (13.04.2023).
4. Виктор Алимасов. Фалсафа ёхуд фикрлаш лаззати <https://ziyouz.uz/kutubxona/viktor-alimasov-falsafa-yohud-fikrlash/>
5. Влияние психоанализа на этнологические исследования // <https://history.wikireading.ru/208329>
6. Зигмунд Фрейд // <https://ru.wikipedia.org/wiki>
7. Зигмунд Фрейднинг диний қарашлари // <https://oliymahad.uz/18516> (3.02.23)
8. Ибодуллаев, Зарифбой. Асаб ва руҳият. Илмий-оммабоп рисола – Тошкент: «Zamin nashr»,. 2018. – 232 б.
9. Лейбин В. М. Словарь-справочник по психоанализу. - Москва: АСТ, 2010. – 105 с.
10. Личность: теории, упражнения, эксперименты / Роберт Фрейдджер, Д. Фейдимен. – 5-е междунар. изд. – Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 864 с.
11. Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология /А.А.Белик. – М.: Смысл, 2001. – 555 с.
12. Попова М.А. Фрейдизм и религия. – М., 1985. – 200 с.
13. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология. – М.: Институт психологии РАН, «Академический проект», 1999. – 320 с.
14. Токарев С.А. История зарубежной этнографии. – Москва, 1978. – 352 с.
15. Фрейд Зигмунд - Тотем и табу. Психология первобытной культуры и религии//https://royallib.com/read/freyd_zigmund/totem_i_tabu_psihologiya_pervobitnoy_kulturi_i_religii.html#0

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ СОҲАСИДА МУТАХАССИС КАДИРЛАР ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАСИ

Ботирова Ҳалима Эшмаматовна,
“ТИҚХММИ”МТУ, Гуманитар фанлар кафедраси в.б, доценти, тарих
фанлари бўйича фалсафа доктори(Phd)

Аннотация: Ушбу мақолада Республикаимизнинг жанубий ҳудудларида қишлоқ хўжалик соҳасида мутахассисларни жой-жойига қўйиш, етук тажрибали қишлоқ

хўжалик мутахассислари иш тажрибасидан фойдаланмаслик, қишлоқ хўжалик бир қатор муаммоларни келтириб чиқарганлиги танқидий таҳлил қилинган.

Таянч сўз ва иборалар: аграр соҳа мутахассислари, қишлоқ хўжалиги, фермер хўжаликлари, мутахассисларни билим даражаси, касбий малакавий қобилияти, деҳқончилик, боғдорчилик.

Аннотация: В данной статье критически анализируется дислокация специалистов сельского хозяйства в южные регионы нашей Республики, неиспользование опыта работы опытных специалистов сельского хозяйства, а также то, что сельское хозяйство вызвало ряд проблем.

Ключевые слова и фразы: специалисты-аграрии, сельское хозяйство, фермерские хозяйства, уровень знаний специалистов, профессиональные навыки, земледелие, садоводство.

Abstract: This article critically analyzes the deployment of agricultural specialists to the southern regions of our Republic, the lack of use of the work experience of experienced agricultural specialists, as well as the fact that agriculture has caused a number of problems.

Key words and phrases: agricultural specialists, agriculture, farms, level of knowledge of specialists, professional skills, agriculture, gardening.

Бугун фақат замонавий билим, касб ва малакага эга бўлган мутахассисларгина аграр соҳани қолоқликдан олиб чиқиб, мустабид тузумга хос иллатлардан қутилиши мумкинлигини ҳаёт тақоза қилмоқда. Малакали ва жаҳон андозаларига хос билим кўникмаларни эгаллаган мутахассислар бевосита фаол ишлай бошлаши туфайли мамлакатимизда Республикада дон мустақиллигига эришиш, ва бошқа озиқ-овқат маҳсулотлари тайёрлашни кенгайтириш йўли изчиллик билан амалга оширилмоқда.

Республикаимизнинг жанубий ҳудудларда ҳам қишлоқ-хўжалик соҳасида мутахассисларни жой-жойига қўйиш, етук тажрибали қишлоқ хўжалик мутахассислари иш тажрибасидан фойдаланмаслик, мустабид тузум давридан қолган маъмурий-бўйруқбозлик, қўшиб ёзиш, маҳаллий ҳудудни ер таркиби, тузулиши, ҳосилдорлигини тўлиқ аниқламасдан туриб, режа топшириқлар бериш ҳолатларни

мавжудлиги қишлоқ аҳолисини турмуш тарзини юксалишига асосий тўсиқ бўлиб қолмоқда эди.

Жанубий ҳудудлар қишлоқ-хўжалигини ривожлантириш учун қулай ер экин майдонлари мавжуд бўлиб, мустабид тузум даврида пахта экинларига асосий эътибор берилиши натижасида, куплаб майдонларга экилган пахта номига экилиб, унга ишлов бериш технологияси пасайиши туфайли ерларни табиий ҳолати бузилиб, ерга ишлов бериш агротехникаси ўз олдига қўйган вазифани бажара олмаслиги сабабли қишлоқ аҳолиси ҳаётида жиддий муаммолар пайдо бўлди. Бунга асосий сабаб мутахассисларга талабни, маъсулиятни эътибордан четга қолаётганлиги ҳамда агорономия мутахассисларни ишга умуман жиддий қаралмаганлиги сабаб бўлмоқда эди. Қишлоқ-хўжалигининг асосий таянчи бўлган агорономия соҳаси ўз ҳолига ташлаб қўйилганлиги, ушбу соҳа мутахассисларни меҳнатини қадрланмаслиги, янги экин турлари, навларини номига жорий этилиши туфайли қишлоқ-хўжалик маҳсулотларнинг сифат ва самардорлиги талаб даражасида бўлмай, номигагина мустабид тузумни сунги йилларида фақат қоғозларда акс этиб қолди. Айниқса мутахассислар фикр, мулоҳазаларни, таклифларни ҳисобга олмай навларни минтақавий иқлими, тупроқ таркиби ҳисобга олинмасдан мажбур қилиши натижасида навларни мослаштиришда катта хатоларга йўл қўйилди. Натижада ҳосилдорлик пасайиб, навларни кўпроқ четдан олиб келиши туфайли шароитга мослашмаслиги ҳам ҳосилдорликни режа асосида белгиланган ҳолда бажариш имкониятлардан маҳрум қилди. Ана шундай оғир вазиятда қишлоқ хўжалигига тиклаш, бу соҳадаги мутахассисларни қайта тайёрлаш, янги қишлоқ-хўжалиги соҳасида замонавий малакали мутахассисларга бўлган эътиборни давлат дастури асосида тўлиқ амалга ошириш долзарб масала бўлиб, бунинг натижасида ислохотларни самардорлигини ошириш, маҳсулотларни сифат ва қайта ишлаш технологияларни яратиш, энг муҳими қишлоқ-хўжалигига ривожлантиришнинг қонуний асосларни

яратиш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Бу ҳақида Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А.Каримов таъкидланганидек – “қишлоқ хўжалигида бозор ислохотларини кескин чуқурлаштириш муаммосини ечиш масаласига алоҳида эътибор берилиди”[1, 403], чунки, қишлоқ хўжалик маҳсулоти мамлакатга валюта тушумларининг 55 фоиздан ортиғини таъминлайдиган муҳим экспорт манбаларидан бири ҳисобланади.

1990 йилларда Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида мустабид тузумни асоратлари ҳали ҳам ўзининг салбий таъсирини кўрсатиб, аграр соҳа ислохотларни амалга оширилишига тўсқинлик қилиб, эски бошқарув тизимидаги бўйруқбозликга асосланиб, ерга эгалик қилиш, қишлоқ хўжалик транспортларни ўз ихтиёрига тўплаш, атрофига қишлоқ хўжалиги соҳасида билим тажрибаси бўлмаган кишиларни тўплаш, мавжуд бўш ўринларга маълумотсиз, аграр соҳада ўқуви бўлмаган кишиларни жалб қилиш ҳолатлари ачинарли ҳолат эди. Натижада қишлоқларда яшаб, ўқиб аграр соҳада мутахассис бўлган кишлар иш ахтариб ўз касбларни ўзгартиришга мажбур бўлдилар. Қишлоқ хўжалиги бундай ҳолатларда ширкат, жамоа хўжалиги, фермер хўжаликларида номутахассисларни тўпланиши туфайли серхаражатлик ошиб, ажратилган маблағларни талон-тарож қилиш ҳолатлари купайди. “Қишлоқ хўжалигида хўжалик юритишнинг серхаражат механизми ҳамон устунлик қилмоқда. Бу ишлаб чиқаришда, маҳсулот таннархида номутаносибликни келтириб чиқараёттир. Моддий харажатларнинг ҳаддан ташқари катта бўлишга олиб келмоқда”[1, 407].

Мустақилликнинг дастлабки йилларида мустабид тузум давридаги мутахассисларга нисбатан олиб борган юзаки сиёсати натижасида минглаб аграр соҳа мутахассислари ишсиз қолиб, оилавий иқтисодий қийинчиликларни ўз бошидан кечирдилар. Сурхондарёда 12 минг. Қашқадарёда 15 минг аграр соҳадаги олий маълумотли мутахассислар ишсиз бўлиб, ўз соҳасидан четлаштирилди. Энг ачинарлиси 1991 йилдан кейин аграр соҳада ислохотлар

жорий этилаётган жараёнда ишсиз қолган аграр соҳа мутахассислари ўз ишига қайтарилмай, мутлоқо аграр соҳани билмайдиган курувчилар, ўқитувчилар, савдо ва бошқа соҳа ходимлари аграр соҳага кириб келиб, аграр соҳа бошқарув тизимга жойлашиб олдилар. Бироқ, ишсиз ёки иш кутиб турган қишлоқ –хўжалиги соҳасидаги мутахассисларни ўз йўналиши бўйича ишга жойлаштириш давлатнинг энг долзарб вазифаларидан бири бўлиб қолди.

Вазирлар Маҳкамаси 1994-1995 йилларда қишлоқ-хўжалиги йўналишида ислохотлар ўтказишга доир ўндан ортиқ қарорлар қабул қилиниб, қарорлар асосида энг муҳим масала мутахассисларни тайёрлаш ва уларни ўз касбий малакавий тажрибаси асосида иш билан таъминлаш долзарб масала бўлди. 1996 йилда қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармасининг қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга йўналтирилган янги дастурини яратишдан мақсад «Ўзбекистон Республикаси қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида» қарор қабул қилди. Шунга асосан қишлоқ хўжалиги ва сув хўжалиги вазирликлари бирлаштирилди. 1996 йил 3 апрелда Президент томонидан имзоланган «Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини давлат йўли билан қўллаб қуватлаш чора тадбирлари тўғрисидаги» фармони қишлоқ-хўжалиги соҳасида ислохотларни чуқурлаштиришга қаратилган қатор тадбирларни белгилаб берди. Натижада қишлоқда аграр ислохотлар ўтказилишдан асосий вазифа соҳа мутахассисларни тайёрлаш долзарб масала қилиб олинган бўлиб, замонавий билимга эга бўлган мутахассислар туфайли мавжуд муаммоларни бартараф қилиш кўрсатиб ўтилган эди. Аграр соҳада мутахассисларга бўлган талаб эҳтиёжларни аста-секинлик билан таъминланиши натижасида туманлар, фермер хўжаликлар экин майдонлари ва экин турларни ўзгартириб, минтақавий иқлим шароитидан келиб чиқиб, қишлоқ хўжалигининг маҳаллий шароитига мос навларни яратиш билан бирга пахта экин майдонларни камайтириш ҳисобига бошқа экин турларни сони ва салмоғини ошириб

бордилар. Қишлоқ аҳолисини иш билан таъминлаш мақсадида янги иш ўринларни яратиш учун Денов туманида қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқариш йилдан-йилга ошиб бориб, маҳсулот ишлаб чиқаришнинг сифат ва салмоғи талаб даражасида ўсиб, туманда 1991 йилда 51 минг 158 тонна, 1995 йилда 48 минг 99 тонна, 2000 йилда 35 минг 513 тонна, 2002 йилда 44 минг 762 тонна пахта етиштирилиб, йилдан-йилга пахта майдонлари ва ҳосилдорлиги камайиб бориши ҳисобида бошқа экин турлари кўпайиб борди. Бу эса мустабид тузум даврида эътибордан қолган иккинчи даражали ҳисобланган полиз-сабзавот ва боғдорчилик-мевачилик қайта тиклаш имкониятини бериши, ушбу соҳада малакали мутахассисларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш масаласини жиддий кун тартибдаги масала қилиб қўйди.

Натижада, субтиропик ҳудуд ҳисобланган Деновда мевачилик, боғдорчилик, полиз ва сабзавот маҳсулотларини ишлаб чиқариш йилдан-йилга ошиб, халқ эҳтиёжлари таъминлаб борилди. Деновда 1991 йилда 6 минг 236 тонна узум, 1995 йилда 7 минг 420 тонна узум, 2000 йилда 5 минг 665 тонна узум, 1991 йилда 1 минг 058 тонна кортошка, 1995 йил 93 тонна, 2000 йилда 268 тонна картошка

етказиб берилди. 1991 йилда 8 минг 641 тонна сабзавот, 1995 йилда 6 минг 565 тонна сабзавот, 2000 йилда 1 минг 075 тонна сабзавот маҳсулотлари етказиб берилди. 1991 йил 2033 тонна полиз экинлари, 1995 йил 1783 тонна полиз экинлари, 2000 йилда 697 тонна полиз экинлари, “2007 йили Сурхондарё вилоятда 350 минг тонна сабзавот, 76 минг тонна мева, 94 минг тонна узум етиштирилгани ҳам фикрни тасдиқлайди”[2, 303] етказиб берилди.

Хулоса қиладиган бўлса, деҳқонларнинг ерга бўлган муносабати ўзгариб, улар ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалик маҳсулотларни бозорга сотиш ҳуқуқига эга бўлдилар. Ўзбекистоннинг жанубий вилоятларида деҳқончилик ва боғдорчилик тўлиқ фермер хўжаликлари ихтиёрига берилди. Қишлоқ хўжалигида янги мулкӣ тизим ва уларга хизмат кўрсатувчи бирлашмалар, бошқармалар ва корхоналар қайта ташкил этилди. Мустақиллик йилларида амалга оширилган аграр ислохотлар қишлоқ ҳаётини янгилади, деҳқон ва фермерларнинг меҳнатга муносабати, дунёқараши ўзгарди. Улар ернинг ҳақиқӣ эгасига, ўз меҳнати эвазига етиштирилган маҳсулотнинг хўжайинига айланди.

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарорлик тараққиёт йўлида”. – Т.: “Ўзбекистон”, 1998.
2. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодийётмизни барқарор ривожлантириш йўлида”. 16 том. – Т.: “Ўзбекистон”, 2008.
3. И.А.Каримов. Халқ билан ҳамнафас яшаш ва ишлаш - олий бурч. Халқ депутатлари Сурхондарё вилоят Кенгаши сессиясида сўзлаган нутқи. Маърифат, 2000 йил 25 март.
4. Каримов И.А. Бунёдкорлик йўлидан. // Қашқадарё вилояти Кенгаши сессиясида 1995 йил 29 ноябрда сўзлаган нутқи. – Т.: “Ўзбекистон”. 1996.
6. Хомитов К.З. Малакали аграр меҳнат бозорининг шаклланиши (Қашқадарё вилояти мисолида) Иқт. фан.ном. ...дисс. – Тошкент, 1999.